

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Балюк В.Є.

*вчитель української мови та літератури,
загальноосвітня школа I-III ступенів*

ЩОДО ПРИНЦИПІВ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ

Соціальні процеси, пов'язані з умовами перехідного періоду, змінами в структурі суспільно-політичного устрою, зміною складу активних учасників комунікації, призводять до «розхитування» традиційних літературних норм.

До проблеми культури мовлення зверталася ціла когорта вітчизняних лінгвістів і методистів (Н. Бабич, І. Білодід, М. Васильєва, О. Біляєв, С. Єрмоленко, М. Жовтобрюх, А. Каніщенко, А. Коваль, Л. Мацько, М. Пентилюк, М. Пилинський, Д. Розенталь, В. Русанівський, М. Шанський та ін.).

Культура мовлення – це сукупність знань, умінь і навичок, що забезпечують суб'єкту можливість легко будувати мовленнєві висловлювання для оптимального розв'язання завдань спілкування.

Звертаючись до проблеми формування культури мовлення, С. Ожегов [1] зазначав, що висока культура мовлення – це вміння правильно, точно й виразно передавати свої думки засобами мови. Але автор зазначає, що висока культура мовлення полягає не лише у слідуванні нормам мови, вона полягає ще й в умінні знайти не лише точний засіб для вираження власної думки, а й найбільш зрозуміле (найбільш виразне) й найбільш доцільне (стилістично виправдане).

Видатний педагог-класик В. Сухомлинський надавав культурі мовлення особливого значення, він уважав, що мовленнєва культура людини – це дзеркало його духовної культури. Педагог наголошував на тому, що важливим засобом впливу на дитину, облагородження її

почуттів, душі, думок, переживань є краса і велич, сила і виразність рідного слова [2].

Проблема підвищення культури мовлення акумулює дві складові: засвоєння літературної мови й правильності мовлення шляхом сприйняття нормованого мовлення літературних творів та формування на цій основі навичок мовленнєвої майстерності та комунікації.

Дане визначення дозволяє виділити 3 аспекти культури мовлення (рис. 1).

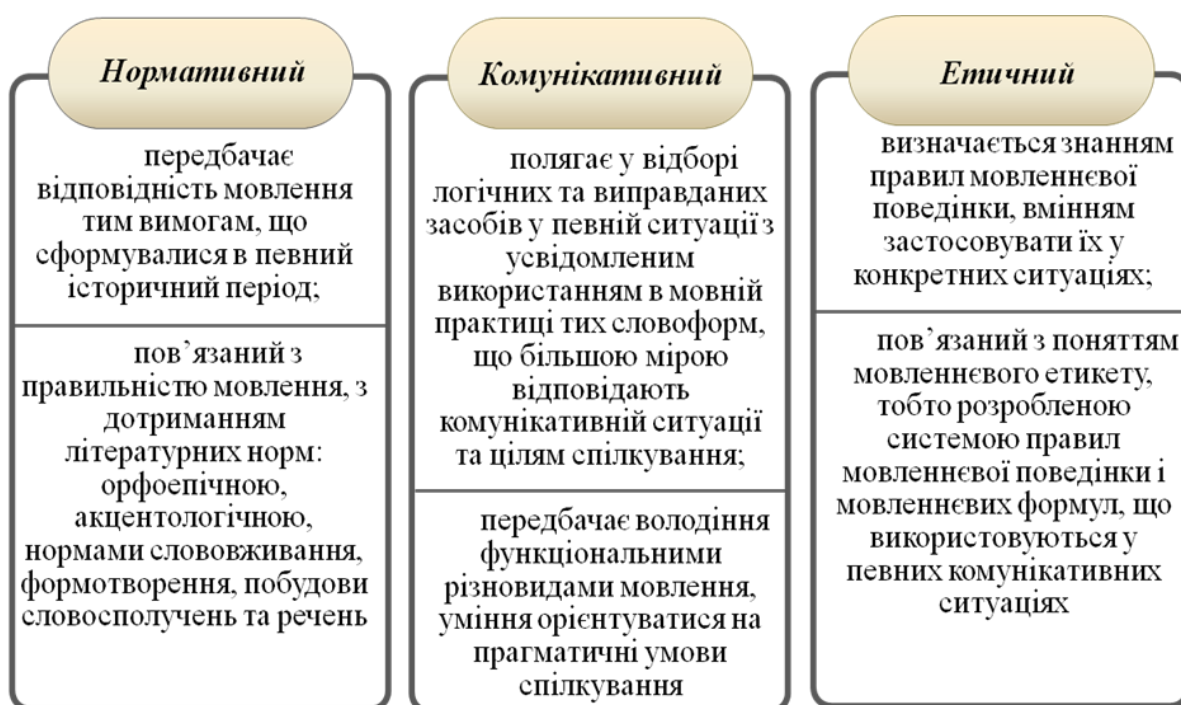

Рис. 1. Аспекти культури мовлення

Формуючи мовленнєву культуру на уроках української мови та літератури, спираємося на ряд принципів.

Комунікативний принцип (пов'язаний з вивченням мови як засобу спілкування, оскільки основна мета вивчення української мови – формування комунікативної компетентності та розвиток мовної особистості; текст у даному аспекті розглядається як продукт мовленнєвої діяльності особистості, як реалізований замисел висловлювання).

Когнітивний принцип (мовлення розвивається в процесі пізнання світу, оскільки мова виконує когнітивну функцію й слугує засобом

пізнання оточуючої дійсності. Крім того, процеси розвитку мовлення й мислення знаходяться в діалектичній єдності, саме тому даний принцип є дуже важливим з огляду на формування та розвиток мовної особистості, для розвитку мовних здібностей. Цілеспрямоване збагачення лексичного запасу учнів неможливо здійснювати без урахування когнітивного принципу поза розвитком пізнавальної активності особистості учня.

Принцип градуальності (мовлення розвивається, якщо зміст навчання, його методи та прийоми враховують градацію між зоною найближчого розвитку й зоною актуального розвитку (Л. Виготський). Градуальність у розвитку мовлення – це поділ системи навчання на декілька складових (засобів, методів, форм, прийомів), орієнтованих на різні етапи навчання, з поступовим зростанням об'єму знань, з ускладненням їх характеру й форм подання. Даний принцип визначає відповідність прийомів та методів віковим особливостям дітей, відповідність освітніх засобів навчальному етапу, ступінь доступності засобів, що використовуються для конкретної групи учнів у відповідності з рівнем розвитку їх мовлення).

Принцип варіативності (поєднання загального часткового та індивідуального, тобто організація навчально-виховного процесу з урахуванням не лише загальних особливостей мовлення учнів, а й їх індивідуальні особливості).

Принцип цілісності та інтеграції процесів формування лексико-граматичної будови мовлення (формування лексичного запасу і граматичної будови мовлення в єдності, взаємозв'язку й координації. Відсутність зв'язку між роботою над збагаченням словникового запасу й вивченням граматики порушує об'єктивно існуючий алгоритм породження мовлення (послідовність операцій у процесі створення висловлювання).

Принцип створення та підтримання позитивного емоційного фону (передбачає індивідуальний підхід до кожного учня, орієнтацію на його внутрішній світ, суб'єкт-суб'єктну взаємодію вчителя й учнів, «опору на позитивне», створення ситуації успіху, формування позитивної мотивації, створення невимушеної, сприятливої емоційної атмосфери на уроці, формування пізнавальних інтересів).

Зміст мовної освіти повинен бути орієнтований на створення необхідних умов для реалізації творчих можливостей особистості, на здобуття кожним учнем багатоаспектної, естетичної мовної культури, адже висока культура мовлення – важлива складова загальної культури особистості.

Список використаних джерел:

1. Ожегов С. И. Очередные вопросы культуры речи. Вопросы культуры речи. – Вып. 1. – М., 1955. – С. 6.
2. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. – Х.: Акта, 2012. – 563 с.

Буряк О.Ф.

кандидат філологічних наук, доцент,

*Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка*

ФІЛОСОФІЯ ЛЮБОВІ В ПОЕЗІЇ ІГОРЯ КАЛИНЦЯ

Серед сутнісних рис людини Ігор Калинець називає здатність до «градації вдосконалення» [1, с. 395]. Стверджуючи безмежність людського Я, поет розглядає дихотомну структуру особистості в традиціях кордоцентричної філософії Г. Сковороди. Тіло – «*третлінна пелена*» [1, с. 116], недосконале через свою минущість. Духовне начало – вияв істинної людини, а серце – її життєдайний центр:

*Початок дерева життя – у серці,
його велінням дерево росте* [1, с. 115].

Калинець доводить перевагу духовного над «тісними гранями тіла» [1, с. 394]. Людська душа має невичерпний потенціал, наділена здатністю до безкінечного розвитку, а значить, відкриває шлях до абсолютного утвердження людини, її наближення до Бога:

*Господнє царство всередині,
любіві осяйний престол,
і озивається правдивий,*